

DOI: 10.55643/ser.2.48.2023.505

Світлана Криштанович
д.пед.н., професор кафедри педагогіки та психології, Львівський державний університет фізичної культури імені Івана Боберського, Львів, Україна;
e-mail: skischtanovich@gmail.com
ORCID: [0000-0002-2147-9028](https://orcid.org/0000-0002-2147-9028)
(Corresponding author)

ВПЛИВ СТЕЙКХОЛДЕРІВ НА ЯКІСНУ ПІДГОТОВКУ ФАХІВЦІВ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

АНОТАЦІЯ

У статті проаналізовано та представлено основні слабкі місця щодо взаємодії стейкхолдерів в освітньому середовищі. Здійснено аналіз наукових джерел, і вітчизняних, і зарубіжних, щодо сутності понять «стейкхолдер», «внутрішній стейкхолдер», «зовнішній стейкхолдер», оскільки немає чіткого розуміння участі цих учасників в освітньому середовищі. Визначено прямий та непрямий вплив стейкхолдерів на якість освітнього процесу та формування освітнього продукту. Представлене дослідження зумовлене непростотою на сьогодні ситуацією в Україні, яка безпосередньо впливає на організацію освітнього процесу, на запити бізнес-структур, на виникнення нових професій, яких потребує ринок праці, та зникнення професій або їх трансформацію до нового поділу праці в суспільстві. У ході емпіричного дослідження було встановлено слабкі місця в освітньому процесі, які потребують інноваційних підходів в організації, зокрема набуття науково-педагогічними працівниками навичок нових педагогічних ролей; урахування запитів зовнішніх стейкхолдерів, а саме роботодавців, бізнес-структур, із якими має бути тісна співпраця щодо створення освітнього продукту; практико-орієнтованого навчання, що сприяє формуванню фахівця як особистості, яка готова до викликів сьогодення та легко може трансформувати свої знання, вміння й навички, орієнтуючись на зміни в суспільстві.

Ключові слова: стейкхолдери, внутрішні стейкхолдери, зовнішні стейкхолдери, заклад вищої освіти, фахівці, практико-орієнтоване навчання, освітня послуга, освітній продукт

JEL Класифікація: I21, I23

ВСТУП

Виокремившись в окрему сферу педагогічних наук, а саме в загальну теорію освіти у вищій школі, дидактика далі розвивається, має здобутки у вигляді методик окремих дисциплін та повинна становити основу формування професійної компетентності майбутніх фахівців. Оновлення й розширення освітнянського здобутку потребує створення інноваційних технологій спеціальної підготовки цих фахівців, спрямованих на підвищення їхньої фахової компетентності та конкурентоспроможності на ринку праці.

Нові принципи управління закладами вищої освіти (чесність і довіра до ділових стосунків; толерантність; відповідальність за порушення домовленостей; соціальна відповідальність, зокрема перед суспільством у цілому; схильність діяти у власних інтересах, але за єдиними для всіх правилами тощо) передбачають активне залучення зацікавлених сторін до процедур забезпечення якості освітнього процесу.

Використання в практиці управління потенціалу теорії стейкхолдерів безпосередньо впливає на якість освіти, а також на сталий розвиток університету загалом. Але незважаючи на те, що заклади вищої освіти визнають важливість взаємодії із зацікавленими сторонами, більшість із них зосереджується на низьких і середніх ступенях взаємодії, пов'язаних із певною діяльністю в напрямі розвитку закладу освіти. Проте це обмежує можливості партнерської взаємодії зацікавлених сторін, виключає розширення такої співпраці та формування стійкої її моделі.

Received: 26/04/2023

Accepted: 19/06/2023

Published: 30/06/2023

© Copyright
2022 by the author(s)

This is an Open Access article distributed under the terms of the [Creative Commons CC-BY 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/)

Тому підготувати майбутніх фахівців, які здатні відповідати професійним вимогам ХХІ століття, є актуальним і не легким завданням. Винятково важливого значення набуває методика професійної підготовки цих фахівців у закладах вищої освіти, яка має забезпечити не лише навчально-виховний процес, а й розвиток у них фахово цінних рис особистості, а саме інтелектуального потенціалу, інтересів, можливостей, мотивів, нахилів тощо.

Виняткове значення має практико-орієнтоване навчання майбутніх фахівців з урахуванням інтересів стейкхолдерів, яке має на меті набуття професійних навичок та вмінь. Цю педагогічну умову можливо реалізувати у співпраці науково-педагогічних працівників закладів вищої освіти та фахівців-практиків. Практико-орієнтоване навчання можна здійснювати і в організаціях, і в закладах вищої освіти із залученням стейкхолдерів.

ОГЛЯД ЛІТЕРАТУРИ

З огляду на те, що термін «стейкхолдери» набирає популярності, але не завжди є однаково розуміння його сутності, ми обрали цю тему. Більшість інформації ми черпаємо від зарубіжних науковців (наприклад, американських, британських). Ідею теорії стейкхолдерів дослідив і описав у своїй монографії «Стратегічний менеджмент: стейкхолдерський підхід» (1984) професор ділового адміністрування Е. Фріман (E. Freeman) (університет Вірджинії) [6]. Цей термін активно використовують менеджери в різних царинах діяльності. Лише нещодавно він увійшов в освітній простір, де всі, хто бере участь в удосконаленні освітнього процесу, мають свою визначену роль стейкхолдера. Так, класифікацію стейкхолдерів на основі взаємних очікувань висвітлено в працях А. Аммарі [2] Ю. Герасименко [8]; підходи до врахування інтересів стейкхолдерів у процесі управління організацією – А. Котлик [9], О. Стрелкова [15].

Сучасні течії в галузі освіти, інновації, що відбуваються у вищій школі, обумовлюють використання теорії стейкхолдерів. Реалізацію теорії стейкхолдерів у контексті забезпечення якості вищої освіти розкрито в працях Г. Піскурської [12]; визначення ролей стейкхолдерів та ступінь їхнього залучення до освітнього процесу для забезпечення якості вищої освіти висвітлені в дослідженнях зарубіжних учених: Д. Грін (D. Green) [7], Х. Вельцант (H. Welzant), Л. Шиндлер (L. Schindler), С. Пульс-Елвідж (S. Puls-Elvidge), Л. Кроуфорд (L. Crawford) [16] та ін.; діяльність університетів як стейкхолдер-компаній і взаємодія їх із зовнішніми стейкхолдерами досліджені В. Чепак [4], Андрощук І. В., Андрощук І. П. [3], Ларисою Савгою, Оленою Криклій, Костянтином Кириченком [10].

О. Жегус визначає такі передумови використання теорії зацікавлених сторін у царині вищої освіти: процеси економізації та маркетизації в царині вищої освіти; зміна суб'єктності ЗВО внаслідок автономізації; розвиток ринку продуктів вищої освіти; відповідність теорії принципам сталого розвитку; орієнтація теорії на концепцію соціальної відповідальності; можливості реалізації системного підходу до управління; спрямованість на формування підвищеної цінності; необхідність узгодження інтересів ЗВО як суб'єктів господарювання з усіма іншими суб'єктами на ринку продуктів та послуг вищої освіти; необхідність дотримання проактивної позиції ЗВО на ринку; диверсифікація діяльності ЗВО та поява нових цільових ринків, збільшення суб'єктів взаємовідносин [10, с. 170].

Багато дослідників сьогодні приділяють увагу питанню підвищення якості освіти. У своїх працях С. Ніколаєнко зазначає: «Заглиблюючись у визначення терміна «якість вищої освіти», бачимо, що законодавець називає його, як відповідність результатів навчання вимогам, встановленим стандартами освіти. І все! А слід сказати, напевне, не тільки про відповідність стандартам, а і відповідність державній стратегії формування економіки знань, виховання патріота-громадянина...» [17].

Г. Калінічева аналізує проблеми неузгодженості системи вищої освіти та ринку праці в Україні, з'ясовує причини безробіття осіб із вищою освітою, трудової та освітньої міграції. У своїх працях науковиця вказує на необхідність системної модернізації та випереджального розвитку університетської освіти, наголошує на необхідності безперервної освіти впродовж життя й формуванні нових компетентностей і неспеціалізованих, міжпрофесійних навичок (soft skills) задля підвищення конкурентоспроможності фахівців та якості людського капіталу й пропонує напрями забезпечення якості вищої освіти задля оптимізації внеску людського капіталу в інтелектуально-інноваційний потенціал країни [18].

А. Дурдас, Т. Кравчук головною метою державної системи забезпечення якості вищої освіти визначають «надання громадянам якісних освітніх послуг; стимулювання розвитку закладів вищої освіти та освітніх програм шляхом безперервного управління процесом забезпечення якості; забезпечення інтегрування вищої освіти у глобальну систему освіти; створення умов для конкуренції української вищої освіти на світовому та європейському ринках освітніх послуг. ... Якість вищої освіти розглядається як сукупність якостей особистості з вищою освітою, яка відображає її професійну компетентність, ціннісні орієнтації, соціальну спрямованість і визначає здатність вищої освіти задовольняти як особистісні духовні, так і матеріальні потреби, а також потреби суспільства». У статті наголошено на тому,

що «основним критерієм якості освіти є ступінь задоволення потреб особистості та суспільства, відповідність потребам особистості, роботодавців та суспільства, тому результати освіти можуть оцінюватися різними суб'єктами (студентами, батьками, викладачами, роботодавцями тощо) за різними критеріями, на різних рівнях, а це актуалізує проблему підходів до технологій моніторингу та управління якістю вищої освіти» [19, с. 185].

Науковцями в галузі освіти Н. Шевченко та М. Хитько встановлено, що управління якістю освіти має зосереджуватися на побудові мереж і стратегічних альянсів між багатьма зацікавленими сторонами: тими, хто надає освітні послуги, тими, хто їх споживає, тими, хто фінансує, та тими, хто отримує користь від якісної освіти. Тобто стейкхолдери освітніх програм ЗВО – це особи або організації, які зацікавлені в якісній підготовці фахівців цим закладом. Це перш за все роботодавці, випускники, представники органів державної та місцевої влади, громадські організації тощо. Також серед зацікавлених сторін у царині освіти виділимо зовнішні – сім'я, бізнес, соціум, держава; та внутрішні – профільне відомство, керівний склад закладу освіти, студенти, науково-педагогічний корпус. Центральним суб'єктом освітніх відносин, на які має орієнтуватися система освіти, виступає людина, яка одночасно є ключовим стейкхолдером [20].

Н. Васиньова наголошує, що «зادля забезпечення свого місця у сучасній економіці, заснованій на знаннях, університети змушені ретельно переглянути свою роль і відносини з різними групами, спільнотами, зацікавленими сторонами, зокрема територіальною громадою». Дослідниця розкриває потенціал теорії стейкхолдерів у забезпеченні стратегічного розвитку університету й обґрунтовує безпосередній та опосередкований вплив партнерської співпраці закладу вищої освіти із зацікавленими сторонами на діяльність кожного учасника такої взаємодії, зокрема соціально-економічний розвиток країни. У її праці значено, що заклади вищої освіти шляхом створення якісної стратегії повинні: аналізувати зміни в оточенні університету, вимоги ринку, законодавство тощо; уживати заходів на основі очікуваних змін, а не на основі поточного стану; запроваджувати рішення, які полегшують навчальний процес – ураховуючи зміни в навколишньому середовищі; переглядати бізнес-концепції ЗВО, зокрема цінності, що переважають; стимулювати дії, спрямовані на отримання зворотного зв'язку від зацікавлених сторін, особливо зовнішніх, задля визначення корисності наданих знань, навичок, компетенцій університетом [21, с. 250].

Провівши аналіз наукових джерел, можемо стверджувати, що забезпечення якості вищої освіти потребує залучення до взаємодії всіх учасників освітнього процесу та зацікавлених осіб, які є стейкхолдерами. Ураховуючи це, у контексті сучасних тенденцій у царині освіти постає необхідність уточнення сутності цього поняття, груп та форм співпраці закладів вищої освіти, що здійснюють підготовку майбутніх фахівців зі стейкхолдерами.

МЕТА ТА ЗАВДАННЯ

Метою дослідження є з'ясувати, як впливають стейкхолдери на якість освітніх послуг у закладах вищої освіти.

Завданнями дослідження є:

- уточнити сутність дефініцій «стейкхолдер», «внутрішні стейкхолдери», «зовнішні стейкхолдери»;
- визначити прямий та непрямий вплив стейкхолдерів на якість освітніх послуг;
- виокремити та проаналізувати ключові запити стейкхолдерів щодо підготовки майбутніх фахівців;
- установити чинники, які впливають на якість підготовки фахівців у вищій школі в умовах сьогодення.

МЕТОДИ

Для виконання поставленої мети та розв'язання завдань застосовано такі методи: теоретичні (аналіз і синтез методичної та спеціальної літератури) – для з'ясування наукових засад якості освіти, визначення поняттєвого апарату; емпіричні (усне, письмове опитування, педагогічне спостереження) – для збирання інформації щодо запитів стейкхолдерів для вдосконалення підготовки фахівців, які будуть конкурентоспроможними на ринку праці.

РЕЗУЛЬТАТИ

Ринкова трансформація української економіки змінила парадигму розвитку освіти у вищій школі, що своєю чергою призвело до змін у стратегії підготовки фахівців. Значний вплив на ці зміни здійснюють стейкхолдери. Для більш глибокого розуміння сутності поняття «стейкхолдер» розкриємо його зміст, адже цей термін ще донедавна в Україні був маловживаний.

Уперше термін «стейкхолдери» охарактеризував учений Р. Фріман (R. Freeman), зокрема окреслив їх як осіб, групи або організації, які впливають на процес ухвалення управлінських рішень певної компанії або / та є під впливом цих рішень. До стейкхолдерів відносять: внутрішніх – це підприємці, персонал, постачальники, споживачі; зовнішніх – це органи державної влади, конкуренти, державні інституції, засоби масової інформації, громадськість тощо [6].

Відповідно до стандарту AA1000SES (Accountability Stakeholder Engagement Standard), «стейкхолдери» (зацікавлені сторони) – це групи, що мають вплив на діяльність організації чи / або спроможні відчувати на собі вплив від її дій, послуг або продукції та пов'язані з ними результати. Це не стосується всіх тих, хто може мати знання чи погляди про організацію. Організації матимуть багато зацікавлених сторін, кожна з яких має різні типи та рівні залучення, і часто з різними, а іноді й суперечливими інтересами та проблемами [1, с. 34].

Провівши аналіз наукової літератури, ми з'ясували, що науковці пропонують «здійснювати ідентифікацію стейкхолдерів та оцінку їхнього впливу за такими параметрами: ресурсоутворюючий потенціал – можливість впливу стейкхолдерів на ресурсне забезпечення підприємства; владний потенціал – можливий рівень та сфера впливу точок зору та / або дій стейкхолдерів на управлінські рішення менеджерів підприємства» [8, с. 13]. Ураховуючи зазначені параметри, науковець об'єднує стейкхолдерів «у чотири рольові категорії: «відповідальні стейкхолдери» (власники, персонал) – безпосередньо впливають на управлінські процеси та інших стейкхолдерів, маючи при цьому великий ресурсоутворюючий потенціал; «ділові партнери» (споживачі, інвестори, постачальники) – впливають на якість управлінських рішень менеджерів підприємств через ділову співпрацю, що сприяє формуванню репутаційного капіталу і набуттю конкурентних переваг; ресурсоутворюючий потенціал – межує між середнім і високим (залежно від специфіки стейкхолдера); «спостерігачі» (конкуренти) – оцінюють управлінський успіх підприємств за рівнем конкурентних позицій, визначаючи «слабкі місця», відповідно, ресурсоутворюючий потенціал і сила їхнього впливу – низькі (за умови прозорих «правил гри»); «регулюючі інститути» (територіальні громади, органи державної влади) – створюють платформу для прийняття конструктивних управлінських рішень і підвищення репутації; ресурсоутворюючий потенціал – низький» [8, с. 13].

Отже, вплив стейкхолдерів на успіх підприємств є очевидним, а це своєю чергою забезпечує конкурентну продукцію або послуги, що сприятиме зростанню якості цих товарів. Відповідно на якість продукції або послуги впливає фаховість персоналу організації. Якщо ми розглядаємо освітні заклади як організацію, що надає освітні послуги, то підготовка професійних фахівців в умовах ринкової економіки лежить на закладах вищої освіти. Тому можемо спостерігати безпосередній вплив стейкхолдерів на надання якісних освітніх послуг та підготовку фахівців, які би задовольнили роботодавців. Тому постає питання: «Хто такі стейкхолдери в освіті?», «Який вплив стейкхолдерів на освітні послуги?».

Отже, стейкхолдери в освіті – це всі учасники й організації, які впливають на освітній процес та створення якісного освітнього продукту / послуги, що сприяє формуванню конкурентоспроможного фахівця та є основою успіху закладу вищої освіти.

Метою залучення стейкхолдерів до моніторингу й діагностування якості освітньої діяльності та якості вищої освіти є отримання від них об'єктивної інформації щодо очікувань та задоволення станом освітнього процесу, рівня якості вищої освіти за певними освітніми програмами; забезпечення зворотного зв'язку між усіма учасниками освітнього процесу та розроблення пропозицій щодо його покращення.

Розглянемо дві категорії стейкхолдерів у царині вищої освіти, а саме внутрішніх та зовнішніх. До першої категорії відносимо внутрішніх стейкхолдерів ЗВО (персонал, науково-педагогічні працівники, здобувачі вищої освіти та їхні батьки) – це безпосередні учасники освітнього процесу, які мають безпосередній ресурсний потенціал для формування освітнього продукту, а саме фахівця. Друга категорія – це зовнішні стейкхолдери (заклади вищої освіти-конкуренти, роботодавці, абітурієнти, випускники, державні інституції, органи державної влади, інвестори, фонди, засоби масової інформації, громадські організації, наукові спілки тощо) – учасники, які впливають на якість управлінських дій в освітньому середовищі, що сприяють формуванню репутації закладу вищої освіти щодо підготовки фахівців високого класу, які є конкурентним на ринку праці. Розглядаючи стейкхолдерів у царині освіти, слід ураховувати сукупність індивідуальних і організаційних суб'єктів, які наділені ресурсами, що потрібні для формування фахівців як ключового елемента продукту вищої освіти.

Вочевидь, ці дві категорії стейкхолдерів можна вважати ключовими елементами в процесі виробництва освітнього продукту та його споживання в закладі вищої освіти. Освітній продукт можна виготовити тільки в тісній співпраці з усіма стейкхолдерами, які зацікавлені в його якості; схема взаємодії представлена на Рис. 1.

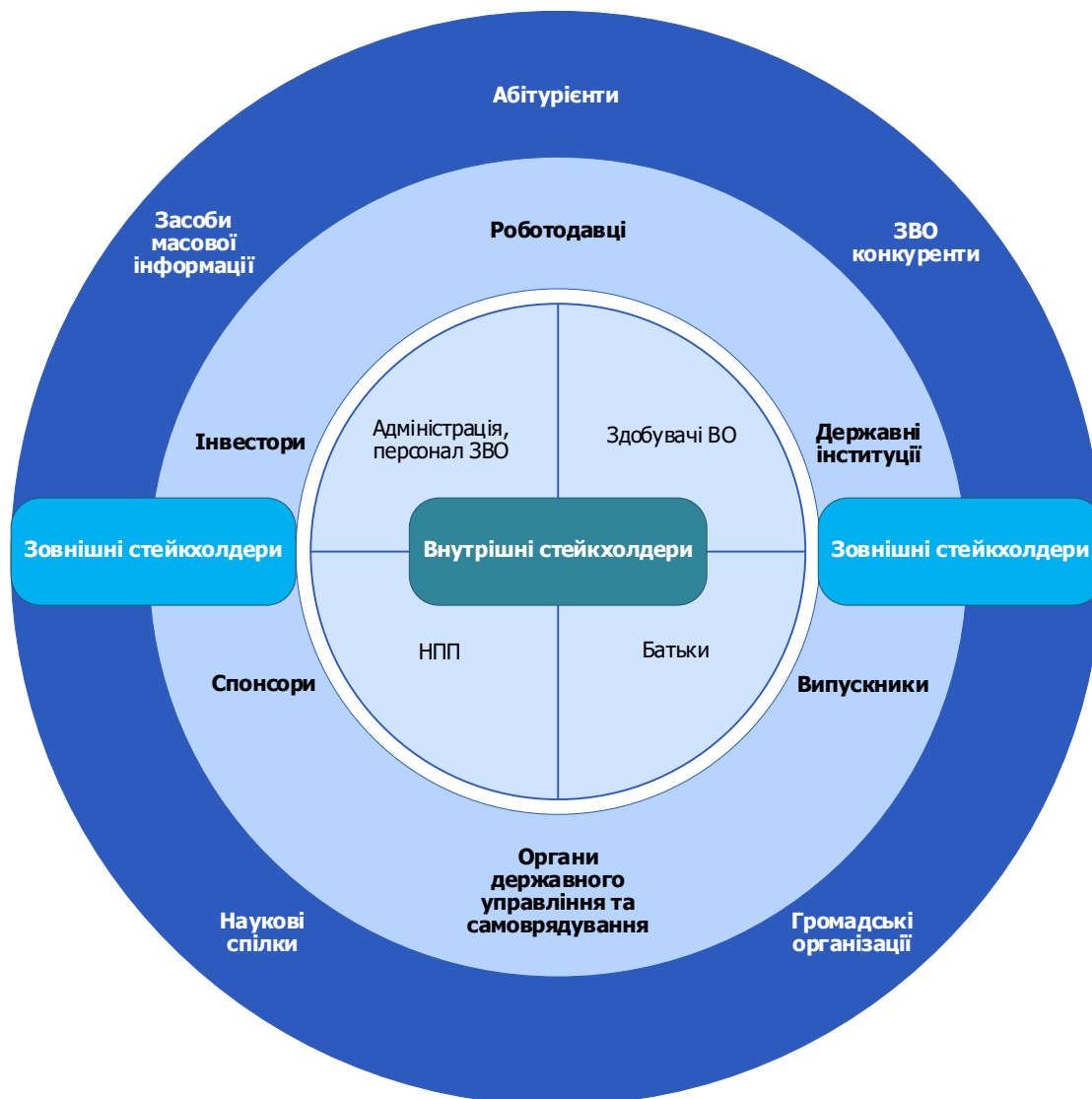

Рис. 1. Схема взаємодії стейкхолдерів в освітньому процесі: прямий та непрямий вплив.

У кожного зі стейкхолдерів є своя частка впливу на рівень якості освіти та рівень формування майбутнього фахівця, зокрема прямий і непрямий вплив. До прямого впливу можна віднести таких учасників освітнього процесу, як: внутрішні стейкхолдери, роботодавці, органи державного управління та самоврядування, державні інституції, спонсори, інвестори, випускники. Непрямий вплив мають: заклади вищої освіти-конкуренти, абітурієнти, засоби масової інформації, громадські організації, наукові спілки тощо.

Погоджуємося з думкою науковців, що діяльність закладів вищої професійної освіти, перспективи їхнього розвитку пов'язані з якістю наданих ними послуг. Ці заклади, працюючи як складна соціально-економічна система, взаємодіють з ринком праці, на якому зароджуються стимули до підвищення якості освіти [3]. Адже, як стверджують науковці, потенційні роботодавці зацікавлені в перспективних, фахових співробітниках, високо оцінюють диплом закладу вищої освіти, що зарекомендував себе як якісний генератор освітніх послуг, у якого є інноваційне науково-методичне забезпечення, кваліфіковані науково-педагогічні працівники, котрі вимагають високого рівня знань від студентів [4].

В умовах сьогодення домінуючим фактором у підготовці кваліфікованих фахівців є роботодавці, оскільки вони є замовниками кадрів. Тому заклади освіти зацікавлені в тісній співпраці з роботодавцями та їхній активній залученості до освітнього процесу.

До основних внутрішніх завдань залучення стейкхолдерів до моніторингу й діагностування якості освітньої діяльності та якості вищої освіти варто віднести такі: сприяти постійному вдосконаленню змісту освітніх програм, за якими

навчаються здобувачі освіти, шляхом їх систематичного моніторингу; підтримувати культуру академічної доброчесності в ЗВО на засадах академічної чесності, прозорості, неупередженості та достовірності інформації й дотримуватися етики академічних відносин; сприяти розбудові інклюзивного освітнього середовища (покращення соціально-побутових умов здобувачів освіти) та оновленню матеріально-технічного забезпечення освітнього процесу тощо; сприяти покращенню якості освітньої діяльності, зокрема якості викладання, практичної підготовки, наукової роботи, об'єктивності оцінювання результатів навчання здобувачів освіти, а також якості програмно-методичних документів тощо.

Основними зовнішніми завданнями залучення стейкхолдерів до моніторингу й діагностування якості освітньої діяльності та якості вищої освіти є: визначати пріоритетні напрями діяльності ЗВО за рахунок сталого динамічного розвитку в умовах ринкової економіки регіону, країни, світу; підтримувати зворотній зв'язок із ЗВО для інформування його про ефективність чинних освітніх програм підготовки майбутніх фахівців різних спеціальностей та надання пропозицій щодо їх постійного вдосконалення; сприяти розвитку й поглибленню фундаментальних та прикладних наукових досліджень, інноваційної діяльності, освітніх і додаткових послуг, що відповідають світовим стандартам; гарантуванню високої якості освітнього процесу та наукових досліджень; сприяти співпраці ЗВО з провідними підприємствами, організаціями, академічними й освітніми установами для створення й розвитку продуктивних зв'язків із ринком праці та вітчизняним і світовим освітнім простором у питаннях розроблення та впровадження інновацій у науці, управлінні та освітньому процесі.

Здобувачі вищої освіти в цій складній системі є ключовими стейкхолдерами, які можуть охарактеризувати якість наданої їм послуги як продукту, що має безпосередній вплив на їхнє майбутнє та формування їх як фахівців, оскільки вони є покупцями цієї освітньої послуги.

Для дослідження, що впливає на якість освітньої послуги щодо формування майбутніх фахівців з урахуванням інтересів стейкхолдерів, ми провели анкетування 67 стейкхолдерів, із них 41 – внутрішній та 26 – зовнішні.

Наше перше питання до стейкхолдерів (внутрішніх): чи залучають науково-педагогічні працівники вищої школи до відкритих занять менеджерів-практиків для мотивації здобувачів освіти до успіху. Нами отримано відповіді: «так» – 21,04% опитаних, 58,57% – інколи залучають, 12,65% – не залучають, 7,74% респондентів не змогли відповісти (Рис. 2).

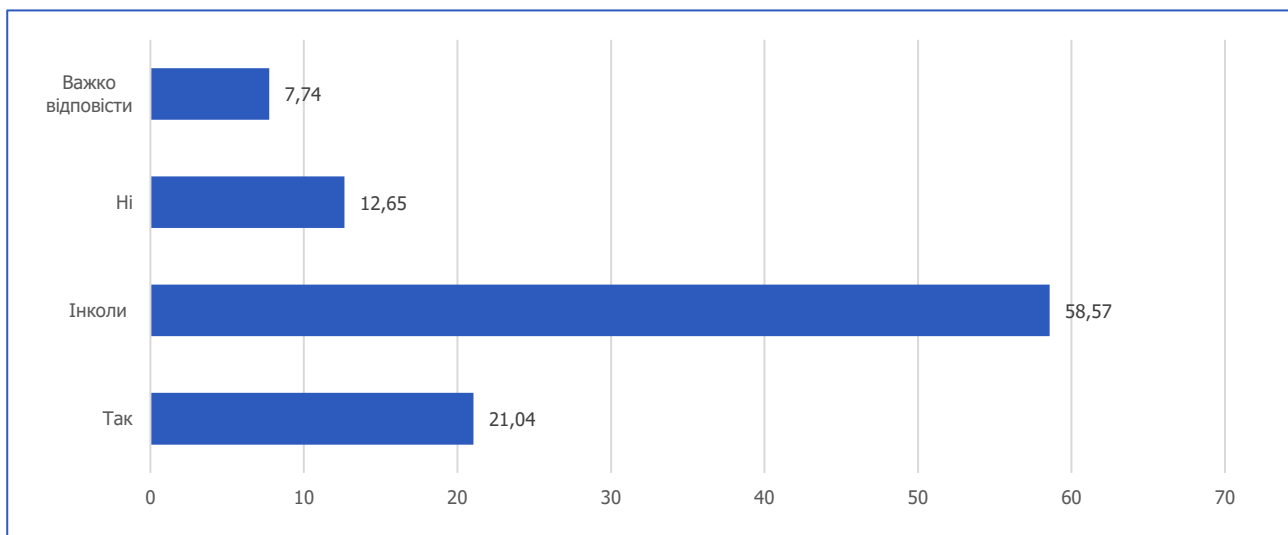

Рис. 2. Відповіді стейкхолдерів (внутрішніх) щодо залучення менеджерів-практиків до відкритих занять, щоб мотивувати здобувачів вищої освіти до успіху, %

На запитання «Чи готові стейкхолдери (зовнішні) до співпраці із закладами вищої освіти та надавати практичний досвід на відкритих заняттях для мотивування здобувачів вищої освіти до розвитку?» ми отримали такі відповіді: 58,82% респондентів готові до співпраці, 16,18% – більше так, ніж ні, 10,29% – більше ні, ніж так; не змогли дати відповідь 14,71% опитаних (Рис. 3).

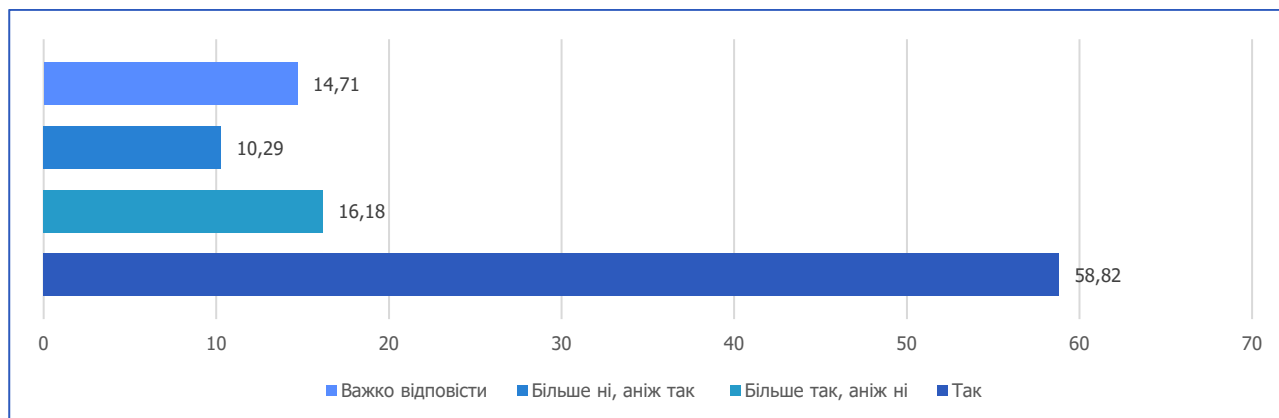

Рис. 3. Відповіді стейкхолдерів (зовнішніх) стосовно їхньої готовності співпрацювати із закладами вищої освіти та надавати практичний досвід на відкритих заняттях для мотивування здобувачів вищої освіти до розвитку, %

Відповідь стейкхолдерів на питання «Чи доцільно проводити практику здобувачів освіти в організаціях?»: отримано позитивні результати опитування. 58,35% респондентів вважають, що потрібно; 27,94% – більше так, ніж ні; 10,29% – більше ні, ніж так; не змогли відповісти 2,94% опитаних (Рис. 4).

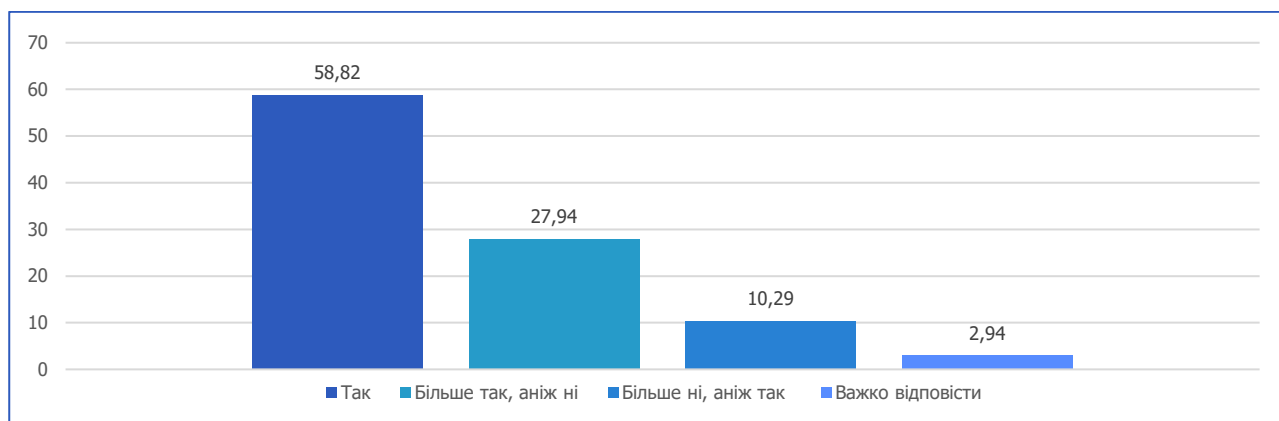

Рис. 4. Відповіді стейкхолдерів щодо доцільності проведення практики здобувачів вищої освіти в організаціях, %

Питання до стейкхолдерів: чи задоволені вони рівнем знань студентів-практикантів? Отримали різні відповіді: задоволені – 31% опитаних (із них «так» відповіли 15% опитаних, 16% відповіли «більше так, ніж ні»); 57,35% – більше ні, ніж так; важко відповісти – 11,76% опитаних (Рис. 5).

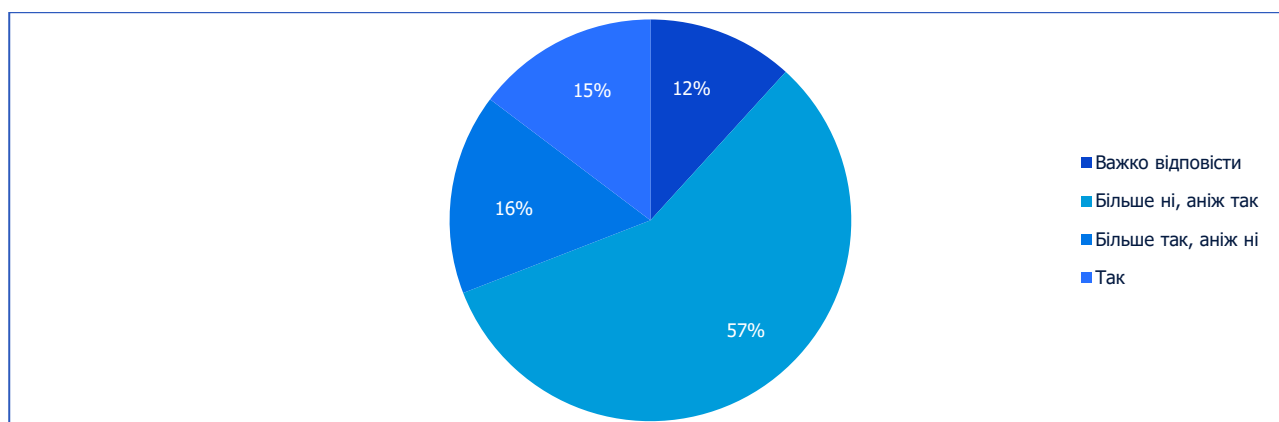

Рис. 5. Відповіді стейкхолдерів щодо того, чи задоволені вони рівнем знань здобувачів вищої освіти, %

Також стейкхолдери дали оцінку рівневі набутих професійних компетентностей, який мають здобувачі вищої освіти, що проходять стажування в їхній організації після закінчення вишу; зокрема більшість (75%) задоволена: «так»

відповіли 18% респондентів, «більше так, аніж ні» – 57%, «більше ні, аніж так» – 13%, не змогли дати відповідь 12% опитаних (Рис. 6).

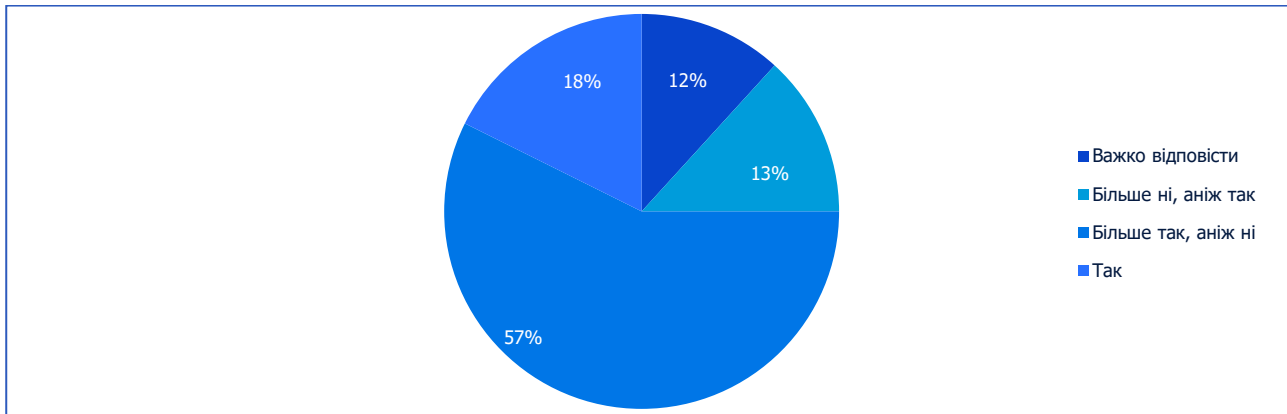

Рис. 6. Відповіді стейкхолдерів на питання, чи задоволені вони рівнем набутих професійних компетентностей, якими володіють здобувачі вищої освіти, що проходять стажування в їхній організації, %

Результати дослідження показали, що роль стейкхолдерів у впливі на якість вищої освіти є незаперечною. Адже на сьогодні в кожного з учасників освітнього процесу є розуміння своєї ролі щодо формування майбутнього фахівця, який уже завтра буде впливати на відбудову та розвиток України. Дослідники вважають, що стейкхолдери є рушійною силою в освітянському просторі, оскільки в сучасних умовах важливою є не кількість випускників закладів вищої освіти, а якість кожного випускника як фахової особистості.

Отримані результати демонструють, що трансформація закладів вищої освіти щодо якості підготовки фахівців має орієнтуватися на запити суспільства, на запити бізнес-середовища. Зокрема, простежується пріоритетність якісного фахівця, який, вийшовши в організацію зі студентської лави, готовий одразу приступити до виконання своїх професійних обов'язків, а не витрачати час на перепідготовку на місці роботи.

Опитування стейкхолдерів показало, що проведення практики в організаціях є важливим у формуванні професійної компетентності майбутніх фахівців. Відповідно до запитів стейкхолдерів при розробленні навчально-методичного забезпечення дисциплін важливо акцентувати увагу на комплексному підході до ефективного формування професійної компетентності майбутніх фахівців, оскільки питання працевлаштування стає все більш актуальним для закладів вищої освіти.

Під час науково-педагогічної практики поглиблюються та закріплюються теоретичні знання з усіх дисциплін навчального плану, формується здатність до творчого їх використання. Метою науково-педагогічної практики є ознайомлення зі структурою та змістом роботи організацій, навчальних закладів, розуміння щодо змісту та характеру професійної діяльності, формування в здобувачів освіти вмінь і навичок щодо організації, планування, проведення та здійснення контролю навчального процесу, застосування інноваційних методів організації та планування діяльності науково-педагогічного працівника у визначених педагогічних ролях науковця та функціонера.

Після проходження практики зі спеціалізації здобувач освіти має вільно володіти знаннями, уміннями та навичками для здійснення професійної діяльності. Переддипломна практика є складовою частиною процесу підготовки майбутніх фахівців у закладах вищої освіти та завершальною ланкою підготовки здобувача освіти університету до практичної діяльності. У взаємозв'язку з іншими дисциплінами вона сприяє апробації теоретико-методичних знань у практичній площині та формуванню професійних знань і проведення науково-дослідницької роботи здобувача освіти.

ДИСКУСІЯ

Погоджуємося з думкою науковців, що діяльність закладів вищої професійної освіти, перспективи їхнього розвитку пов'язані з якістю послуг, які вони надають. Ці заклади, виступаючи як складна соціально-економічна система, взаємодіють з ринком праці, на якому зароджуються стимули до підвищення якості освіти [3]. Адже, як стверджують науковці, потенційні роботодавці зацікавлені в перспективних, фахових співробітниках, високо оцінюють диплом закладу вищої освіти, що зарекомендував себе як якісний генератор освітніх послуг, у якого є інноваційне науково-

методичне забезпечення, кваліфіковані науково-педагогічні працівники, котрі вимагають високого рівня знань від студентів [4].

Дослідження підтвердило твердження, що зовнішні та внутрішні стейкхолдери не можуть існувати окремо одне від одного. Заклади вищої освіти мають орієнтуватися в підготовці фахівців на запити зовнішніх стейкхолдерів, а вони в свою чергу мають активно долучатися до освітнього процесу як практики та замовники кадрів. Надважливе розуміння в освіті, кого потребує ринок праці, якими компетентностями має володіти майбутній фахівець. Тому на сьогодні постає питання щодо інноваційних підходів діяльності науково-педагогічного працівника, який має володіти сучасними педагогічними ролями, аби освітній процес був орієнтований на практичну складову в підготовці здобувачів освіти. Педагог, окрім надання знань, умінь та навичок, має бути прогресивним менеджером, який створює освітній продукт і популяризує його в освітньому середовищі. Іншими словами, науково-педагогічний працівник має бути особистістю, яка розуміє, що має переходити на ринкові методи управління освітнім процесом і на новий рівень партнерських взаємовідносин зі здобувачами освіти.

Періодичне залучення менеджерів-практиків (стейкхолдери) до відкритих занять із метою мотивації майбутніх фахівців до успішної діяльності в галузі підготовки є вкрай необхідне. Це дозволяє здобувачам освіти на партнерських позиціях спілкуватися з менеджерами вищих рівнів у формі навчання «круглого столу». Під час дискусії здобувачі освіти визначають пріоритети у формуванні професійної компетентності, яка сприятиме конкурентоспроможності на ринку праці. Такі зустрічі сприяють заохоченню студентів до активнішої навчальної діяльності, дослідницької роботи, саморозвитку та самовдосконалення, мотивації до подальшої професійної діяльності.

Якщо ми акцентуємо увагу на практико-орієнтованому навчанні, то завданням навчальної практики є ознайомлення здобувачів освіти зі специфікою майбутньої спеціальності, отримання первинних професійних умінь і навичок із загальнопрофесійних і спеціальних дисциплін, передбачених навчальним планом відповідної спеціальності; метою технологічної практики є ознайомлення студентів-практикантів безпосередньо в організаціях, установах певного профілю, відпрацювання вмінь і навичок згідно з обраною професією та спеціальністю, закріплення знань, здобутих при вивченні певного циклу теоретичних дисциплін та набуття первинного практичного досвіду.

Можемо стверджувати й підтверджувати думки дослідників [14, 17, 19], що практика має велике значення для підготовки та формування в майбутнього фахівця професійної компетентності й надає йому можливості: за допомогою здобутих знань щодо сучасних змін на ринку праці оволодіти вміннями та навичками прийняття й пошуку інноваційних шляхів раціональності в майбутній професійній діяльності; виявити вміння та навички організаторської, управлінської діяльності щодо забезпечення професійної діяльності; уівалювати професійні рішення з урахуванням їх соціально-економічних та психологічних наслідків; володіти вміннями та навичками застосування прогресивного досвіду з питань організації своєї спеціальності.

На наше переконання, розвиток інноваційного підходу до освіти майбутніх фахівців потребує актуалізації теоретичного матеріалу з першого семестру навчання, тобто вже в перший рік навчання студентам потрібно показувати зв'язок запропонованого навчального матеріалу з їхньою майбутньою професійною діяльністю, перспективами економічного та соціального розвитку суспільства. Це допоможе виробити в здобувачів вищої освіти необхідну мотивацію до навчання й сприйняття теорії при освоєнні її через практичну складову.

ВИСНОВКИ

Отже, в умовах сьогодення встановлення довготривалих взаємовигідних відносин і визначених ролей ключових стейкхолдерів в освітньому процесі є пріоритетною метою управління вищої школи та гарантування її сталого розвитку в умовах реформування вищої освіти та воєнного стану на теренах України. Важливо, щоб у процесі надання освітніх послуг були враховані всі запити, очікування та інтереси стейкхолдерів, і внутрішніх, і зовнішніх.

У ході дослідження було проведено аналіз категоріального апарату та з'ясовано сутність ключових понять, таких як «стейкхолдер», «внутрішній стейкхолдер», «зовнішній стейкхолдер». Це дозволило ранжувати стейкхолдерів вищої школи та встановити ключових учасників, що впливають на якість підготовки майбутніх фахівців, які будуть потрібні на ринку праці, що є на сьогодні пріоритетом в освітньому просторі. Важливим було визначити зони впливу стейкхолдерів на формування освітнього продукту та трансформації його в освітній процес, зокрема було встановлено стейкхолдерів прямого та непрямого впливу.

За допомогою емпіричного дослідження було з'ясовано слабкі місця при формуванні освітніх продуктів, що мають безпосередній вплив на підготовку майбутнього фахівця, який уже завтра буде учасником соціально-економічного розвитку країни. Акцентовано увагу на тому, що науково-педагогічний працівник, окрім транслявання знань, має

вміти використовувати нові педагогічні ролі. Тому в сучасних умовах сучасного педагога можна охарактеризувати як персонал, який надає освітні послуги, тобто він перебуває у сфері обслуговування. Ця сфера вимагає майстерності педагога, яка буде сприяти задоволенню споживачів – стейкхолдерів. Перші кроки студента до вишу мають дати йому розуміння, що обрана спеціальність пов'язана з майбутньою сферою діяльності, оскільки практико-орієнтоване навчання на сьогодні є основою в підготовці майбутнього фахівця. Тому важливо залучати роботодавців до тісної співпраці із закладами вищої освіти для розуміння потреб ринку, запитів бізнесу щодо підготовки фахівців, що сприятиме формуванню особистостей, які володіють професійними компетентностями, що дозволять їм бути конкурентними на ринку праці. Таким чином, це буде сприяти формуванню іміджу закладу вищої освіти та вибору цього закладу абітурієнтами. Отже, така циклічна взаємодія стейкхолдерів допоможе закладам вищої освіти створювати якісний продукт – освітню послугу, яка продукуватиме якісних фахівців, що будуть відбудовувати нову, вільну, непереможну, незалежну та сильну Україну.

Зазначимо, що взаємодія стейкхолдерів в освітньому середовищі недостатньо широко представлена в дослідженні, оскільки ця тематика досить складна та широка. Тому ця проблематика потребує подальшого дослідження та вивчення сфери впливу стейкхолдерів на створення якісного освітнього продукту.

REFERENCES / ЛІТЕРАТУРА

1. AA1000 Stakeholder Engagement Standard [Internet]. (2018). <https://doi.org/10.18870/hlrc.v5i3.244>
2. Ammari, A.O. (2012). Klyfikatsiya stejkkholderiv na osnovi vzayemnykh ochikuvan. *Ekonomika ta upravlinnya pidpryyemstvamy*, 8(134), 150–155. https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAIQw7AJahcKEwiw-fyam9n_AhUAAAAAHQAAAAQAw&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2Fape_2012_8_20.pdf&psig=AOvVaw3QH8YA8t1xM0r5bKxw0x7h&ust=1687603531439688&opi=89978449
3. Androshchuk, I. V., & Androshchuk, I. P. (2020). Spivpratsya zakladiv vyshchoyi osvity iz stejkkholderamy yak umova pidvyshchennya efektyvnosti pidgotovky maybutnikh pedahohiv. *Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka*, 29(2-2020), 215-226. <https://doi.org/10.32626/2309-9763.2020-29.215-226>
4. Chepak, V. (2017). Universytet yak stejkkholder-kompaniya: potreba chy neobkhidnist'? *Novyy kolehium*, 1, 14–17. https://www.google.com/url?sa=i&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=&cad=rja&uact=8&ved=0CAIQw7AJahcKEwi4g_Pmm9n_AhUAAAAAHQAAAAQAw&url=http%3A%2F%2Ffirbis-nbuv.gov.ua%2Fcgi-bin%2Ffirbis_nbuv%2Fcgiiirbis_64.exe%3FC21COM%3D2%26I21DBN%3DUJRN%26P21DBN%3DUJRN%26IMAGE_FILE_DOWNLOAD%3D1%26Image_file_name%3DPDF%2FNovKol_2017_1_6.pdf&psig=AOvVa
5. Eden, C. (1998). *Making Strategy: The Journey of Strategic Management*. London: Sage Publications. <https://doi.org/10.4135/9781446217153>
6. Freeman, R.E. (1984). *Strategic management: A stakeholder approach*. Boston: Pitman. <https://doi.org/10.1017/CBO9781139192675>
7. Green, D. (2004). *What Is Quality in Higher Education?* Taylor & Francis: Bristol. <https://eric.ed.gov/?id=ED415723>
8. Herasymenko, YU.V. (2019). Identyfikatsiya stejkkholderiv pidpryyemstv ta otsinka yikhnoho vplyvu: teoretychnyy aspekt. *Visnyk ZHDTU*, 1(87), 9–16. [https://doi.org/10.26642/jen-2019-1\(87\)-9-16](https://doi.org/10.26642/jen-2019-1(87)-9-16)
9. Kotlyk, A.V. (2014). Pidkhody do vrakhuvannya interesiv stejkkholderiv u protsesi upravlinnya pidpryyemstvom, *Ekonomika: suchasni problemy ta perspektyvy rozvytku*, 102–106. <http://molodyvcheny.in.ua/files/conf/eko/05may2014/19.pdf>
10. Larisa Savga, Olena Krykliy, & Konstantin Kyrychenko (2018). The Role of Internal and External Stakeholders in Higher Education System in Ukraine. *Business Ethics and Leadership*, 2(1), 32-43. [https://doi.org/10.21272/bel.2\(1\).32-43.2018](https://doi.org/10.21272/bel.2(1).32-43.2018)
11. OGC, *Managing Successful Programmes*. (2007). London: TSO. <http://www.maxwideman.com/papers/managing2007/managing2007.pdf>
12. Piskurs'ka, H.V., (2019). Stejkkholders'kyj pidkhid u zabezpechenni yakosti vyshchoi osvity. *Nauk. zapysky VNZ «Donets'kyy natsional'nyy tekhnichnyy universytet»*, Seriya: «Pedahohika, psykholohiya y

- sotsiologiya», 1(24), 12–18.
<https://doi.org/10.31474/2077-6780-2019-1-69-77>
13. Schindler, L., Puls-Elvidge, S., Welzant, H., & Crawford, L. (2015). Definitions of quality in higher education: A synthesis of the literature. *Higher Learning Research Communications*, 5(3), 3-13.
<http://dx.doi.org/10.18870/hlrc.v5i3.244>
 14. Stakeholder Analysis.
<http://www.stakeholdermap.com/stakeholder-analysis.html>
 15. Stryelkov, O., (2016). Rozvytok pidpryyemnytstva cherez urakhuvannya interesiv stejkkholderiv, Skhid. *Ekonomichni nauky*, 6 (146), 49–55. http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Skhid_2016_6_9.pdf
 16. Welzant, H., Schindler, L., Puls-Elvidge, S., & Crawford, L. (2015). Vyznachennia yakosti vyshchoi osvity: Uzahalnennia literatury. Doslidzhennia vyshchoho navchalnoho zakladu, 5 (3).
 17. Nikolaienko, S. (2021). Yakist vyshchoi osvity – zaporuka konkurentnospromozhnosti ukrainskykh universytetiv (z vystupu v Natsionalnii akademii pedahohichnykh nauk).
<https://nubip.edu.ua/node/85747>
 18. Kalinicheva, H. (2021). Yakist vyshchoi osvity yak skladova formuvannya liudskoho kapitalu: vyklyky dlia Ukrainy. *Osvitohiia*, 10, 24–36.
<https://doi.org/10.28925/2226-3012.2021.103>
 19. Durdas, A., & Kravchuk, T. (2022). Yakist vyshchoi osvity: mizhnarodnyi dyskurs. *Osvitohichnyi dyskurs*, 36(1), 185–197.
<https://doi.org/10.28925/2312-5829.2022.110>
 20. Shevchenko, N., & Khytko, M. (2019). The role of stakeholders in the quality assurance system of higher education. Zbirnyk naukovykh prats. Natsionalnyi tekhnichnyi universytet «Dniprovska politekhnika», Dnipro, 60-66.
<https://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/158420/3%20%D0%97%D0%B1%D1%96%D1%80%D0%BA%D0%B0%20CD%201278-60-66.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
 21. Zhegus, O. (2018). Key stakeholders of higher education institution in the industrial market. skhidna yevropa: *Ekonomika, biznes ta upravlinnia*, 4(15), 170-177. http://www.easterneurope-ebm.in.ua/journal/15_2018/29.pdf
 22. Vasyanova, N. (2022). Stakeholder approach as a condition for university strategic development. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk, 57(1), 250-254. http://www.aphn-journal.in.ua/archive/57_2022/part_1/36.pdf

Svitlana Kryshchanovych

THE INFLUENCE OF STAKEHOLDERS ON THE QUALITY TRAINING OF SPECIALISTS IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

The article analyzes and presents the main weaknesses in the interaction of stakeholders in the educational environment. An analysis of scientific sources, both domestic and foreign, was carried out regarding the essence of the concepts "stakeholder", "internal stakeholder", "external stakeholder" since there is no clear understanding of the participation of these participants in the educational environment. The direct and indirect influence of stakeholders on the quality of the educational process and the formation of the educational product is determined. The presented study is due to the difficult situation in Ukraine today, which directly affects the organization of the educational process, the requests of business structures, the emergence of new professions that the labour market needs and the disappearance of professions, or their transformation to a new division of labour in society. In the course of the empirical study, weak points in the educational process were identified, which require innovative approaches in their organization, in particular, the acquisition by scientific and pedagogical workers of the skills of new pedagogical roles; taking into account the requests of external stakeholders, namely employers, business structures with which there should be close cooperation, regarding the creation of an educational product; practice-oriented training, which contributes to the formation of a specialist as a person who is ready for today's challenges and can easily transform his knowledge, skills and abilities, focusing on changes in society.

Keywords: stakeholders, internal stakeholders, external stakeholders, higher education institution, specialists, practice-oriented training, educational service, educational product

JEL Classification: I21, I23